

جایگاه مشاوره در ارتباط با هدایت تحصیلی - شغلی

تهیه و تنظیم: احترام خانلری
دبستان نیکان ۲

چکیده:

کشورهای جهان سال هاست به این نتیجه رسیده اند که برای تحقق اهداف آموزش و پرورش، هدایت دانش آموزان از جهت اجتماعی و تحصیلی ضرورت دارد. در کنار مطالب آموزشی، دانش آموزان باید از جهت عاطفی و روانی امنیت داشته و به طور متعادل رشد نمایند. از طرفی مسایل گوناگون عاطفی، روانی و خانوادگی مانند ترس، احساس حقارت، جدایی والدین لکتن زبان، احساس عدم هویت، هیجانانگیز دوره نوجوانی، استرس های روانی، تعارض و ده ها مشکل دیگر سازگاری دانش آموزان را مختل می نماید. و این موارد موجب افت تحصیلی، تربیتی، اخلاقی، اجتماعی و کارآیی فرد در آینده می گردد. بدین منظور توجه به مسئله راهنمایی و مشاوره در دهه سوم این قرن آغاز شد و تا آنجا گسترش یافت که در سال ۱۳۵۰ هجری شمسی افرادی تحت عنوان راهنما در مدارس مقطع راهنمایی مشغول به کار شدند. این اقدام به علل گوناگون که بحث در مورد آن مفصل است، در سال ۱۳۵۹ متوقف گردید. متذکر می شوم که اقدام متوقف گردیده نه منحل، در سال های اولیه انقلاب شکوهمند اسلامی به علت وجود دسیسه های فراوان از طرف استکبار جهانی، مانند تحمیل جنگ و حرکت های گروهکی عملاً نظام فرصت پرداختن به مسایل دانش آموزان را نداشت و اما از طرف دیگر حضور گسترده مربیان امور تربیتی در مدارس و ایجاد جو اعتقادی، به مقدار زیادی از بروز مشکلات دانش آموزان جلوگیری می نمود. با تثبیت پایه های انقلاب و عادی شدن روال زندگی در جامعه مشکلات دانش آموزان به تدریج نمایان شد. بنابراین برای جلوگیری از گسترش مشکلات مذکور جلساتی با حضور مسئولان استادان و صاحب نظران تشکیل گردید. در یکی از این جلسات، که شورای عالی تعلیم و تربیت اسلامی نام داشت، تشکیلاتی را در آموزش و پرورش به نام ((هسته های مشاوره تربیتی)) پی ریزی نمودند، هسته مشاوره تربیتی در اواخر سال ۱۳۶۳ به صورت بخشنامه ای به استان های کشور ابلاغ گردید. وزارت آموزش و پرورش پس از بررسی طرح شوراها با تغییرات بسیار جزئی در فروردین ۱۳۶۶ آن را به کلیه استان های کشور ابلاغ نمود. از سال ۱۳۶۶ ستاد تربیتی در مدارس، شوراهای بررسی مشکلات تربیتی در مناطق نواحی و شهرستان ها و هسته های مشاوره تربیتی در ادارات کل استان ها مسئولیت بررسی، پیگیری و حل مشکلات تربیتی، اخلاقی، اجتماعی، تحصیلی و شغلی دانش آموزان را به عهده دارند.

اهداف هسته مشاوره تربیتی و تشکیلات مشابه آن در مناطق و شهرستان ها به شرح زیر است:

۱. تشخیص و رفع مشکلات روانی و تربیتی دانش آموزان
۲. شناخت استعدادها و ویژه دانش آموزان جهت هدایت تحصیلی و شغلی آنان
۳. ایجاد کلینیک مشاوره و روان درمانی
۴. اجرای تحقیقات در خصوص مسایل مربوطه

توسعه تکنولوژی و انجام کارها به وسیله ماشین، موجب تنوع مشاغل گردید و احراز تخصص های گوناگون شغلی را ضروری ساخت. در چنین شرایطی، انتخاب شغل مناسب دشوار گردید و بهره گیری از راهنمایی شغلی لازم به نظر آمد تا اولاً فرد در اشتغال دچار ناراحتی نشود و ثانیاً سرمایه مملکت به هدر نرود. وجود تفاوت فردی از نظر هوش، استعداد، علائق و شخصیت نیز راهنمایی تحصیلی و شغلی را در جامعه ضرورت می بخشد. به طوری که دانشمندان ایرانی از جمله ابن سینا می گوید: ((معلم باید طفل را بشناسد و طبع و قریحه او را بسنجد و هوش او را بیازماید، تا بتواند به موقع او را از نظر تحصیل و هنر و پیشه ای که متناسب با ذکاوت اوست برایش انتخاب کند.

در جای دیگر می گوید: ((هر پسری پس از آموختن قرآن و پایه های

آغازین زبان، بایستی برابر استعدادش آموزش یابد، او باید دنبال پیشه ای و فنی برود که طبقات در خور آن است و نباید از آرزوها و هوس های خویش پیروی کند.))

بنابراین امیدوارم چنین بررسی هایی بتواند افق دید برنامه ریزان و دست اندر کاران نظام راهنمایی و مشاوره کشورمان را در حل و فصل رضایت بخش مسایل آموزشی و شغلی دانش آموزان وسعت بخشد و آنان را در راه ساختن نظام نوین راهنمایی و مشاوره تحصیلی و حرفه ای یاری دهد.

مقدمه:

مشاوره به عنوان فرآیندی برای برخورد با مسایل موقعیتی و به عنوان یک نیاز برای کمک به حل مشکلات افراد عادی، از سال ها قبل در جوامع غربی آغاز شده و متناسب با زمینه فرهنگی آن جوامع به راه حل هایی رسیده است. مشاوره در ایران بیشتر جنبه رای زنی و مشورت داشته و به صورت جریانی برای کمک به تصمیم گیری به کار می رفته است. مشاوره به صورت فعلی آن دو دهه قبل به کشور ما نتوانسته است به اهداف خود برسد و به دلایل مختلفی، از جمله اینکه به زمینه فرهنگی جامعه توجه نکرده بود. از مرحله راهنمایی به سایر قسمت های اداری و آموزشی نقل مکان کرد.

توری (۱۹۷۲) چهار زمینه را در مشاوره لازم می داند: ۱- مشارکت مشاور و مراجع، ۲- رابطه شخصی و نزدیک این دو با هم، ۳- انتظار مراجع از بهبودی و ۴- استفاده مشاور از فنون خاص.

او مدعی بود که در تمام این زمینه ها عوامل فرهنگی تأثیر دارد. می دانیم که فرایند مشاوره شامل سه قسمت است. اول- رابطه مشاوره ای دوم- فنون مشاوره و سوم- روش های مشاوره

روش های ایجاد رابطه خوب و فضای توأم با اعتماد در جوامع مختلف متفاوت است. در فرهنگ غرب ابراز وجود و داشتن رابطه اجتماعی، راحت تر صورت می گیرد و همین موضوع مقاومت مراجع را کمتر می کند. در فرهنگ ما صراحت بیان و رابطه اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته و عملاً مشاوران با مقاومت بیشتر مراجعین روبه رو هستند. سو و سو (۱۹۷۲) در مشاوره با دانش آموزان چینی به این نتیجه رسیدند که مشاوره با این دانش آموزان مشکل است، زیرا آنان به سؤال مشاوران با جملاتی کوتاه و مؤدبانه پاسخ می دهند و به ندرت اطلاعات لازم را در اختیار مشاوران قرار می دهند و مشکل خود را مستقیماً بیان نمی کنند. برای دانش آموز چینی بیان مشکلات باعث احساس خجالت فراوان و احساس شکست در خانواده می شود. در کشور ما نیز گاهی مراجعین از ایجاد رابطه مشاوره ای هراس دارند و با تردید و شک نزد مشاور می آیند.

بالس ترس (۱۹۷۰) چنین اظهار داشت که مشاوره با دانش آموز اسپانیولی باید متوجه زمینه فرهنگی او باشد. کودک اسپانیولی مانند کودک انگلیسی نیست. در نتیجه برای این کودک اعتماد کردن به دیگران مشکل است. در کشور ما نیز، زمینه تاریخی که داشته و اعتماد به دیگران به سختی انجام می گرفته همین مسئله وجود دارد. لذا مشاوران باید با ایجاد شرایط مناسب به تدریج اعتماد مراجع را جلب کنند و از تردیدهای اولیه مراجعین نهراسند.

می دانیم که جامعه ما جامعه ای با نظامی بسته و سنتی است و پاسخگوی روش هایی که برای آنان مفهوم نباشد و با نظام ارزش مطابقت نکند نیست. در کشور ما روش های مستقیم درمان که نقش عمده را به مشاور می دهد بر روش های مراجع محوری ترجیح دارد. در استفاده از روش های غیر مستقیم باید حوصله زیادی خرج کرد. در عمل مراجعین بعد از مدت ها بی می برند که روش های مراجع محوری و غیر مستقیم خواستار این موضوع بوده تا خود آنان درگیر مشکلاتشان شوند و به راه حل مناسب برسند. گاهی تا رسیدن به درک و برخورد با مشکل، مراجع تحمل نمی آورد و مشاوره را ترک می کند.

استفاده از روش های شناختی که مبتنی بر توجه به طرز فکرها و تغییر آنها است و همچنین روش هایی که انسان را محترم می شمارد و برخورد درست او را تشویق کند بر روش های دیگر در جامعه ما برتری دارد. براساس تجربه

قرار می‌گیرد و هر عمل او با واکنش مهرآمیز معلم و رفتار شادی آور همسالان رو به رو می‌شود. کارهای درست او، هر چند اندک، با تأیید معلم روبه‌رو می‌شوند، و اشتباه کاری هایش، که از ناآشنایی با محیط جدید ناشی می‌شوند و هیچ‌گونه انگیزه منفی ندارند، با اغماض و راهنمایی معلم روبه‌رو می‌گردند. این کودک، در همان روزهای اول مدرسه، بودن در آن محیط و انجام کارهای مربوط به مدرسه را نشاط آور و شوق انگیز خواهد یافت، و خواهیم دید که روز به روز مدرسه و انجام فعالیت‌های مربوط به آن علاقه‌مند می‌شود.

این کودک، بدون سفارش والدین، کارهای مربوط به مدرسه را در خانه انجام می‌دهد و نیازی به تذکر در مورد انجام دادن آنها ندارد. هر روز صبح با خوشحالی از خواب بر می‌خیزد و به آماده‌سازی خود برای رفتن به مدرسه می‌پردازد. هر چه ساعت رفتن به مدرسه نزدیکتر می‌شود بر شوق و شغف او افزوده می‌شود. خلاصه کلام می‌بینیم که این کودک به درس و مدرسه علاقه‌مند شده است. جریان شکل‌گیری این الگوی علاقه‌مند به مدرسه مبتنی بر یک فرآیند روان‌شناختی مهم است که می‌توانید آن را در متون تخصصی روانشناسی پرورشی و یادگیری بیابید. برای نمونه نگاه کنید به فصل نهم کتاب روان‌شناسی پرورشی (تالیف سیف، ۱۳۷۰).

علاقه‌مند شدن به درس و سایر فعالیت‌های آموزشی گام بزرگی در تأمین اعتماد به نفس و سلامت روانی فرد است.

کودک دیگری را در نظر بگیرید که در همان روزهای اول ورود به مدرسه، از بد اقبالی با برخورد های خشن و غیر مسئولانه معلمی که احیاناً به سبب تأکید بیش از اندازه به مقررات صوری کلاس داری و آموزش مفاهیم خشک درسی، روبه‌رو می‌شود. بر این کودک به سرعت احساس ترس و ناامیدی چیره خواهد شد، و این احساس مانع کوشش او در جهت انجام وظایفش شده و خشم معلم را بیشتر نسبت به او بر می‌انگیزد. و این دور باطل تکرار می‌گردد تا اینکه به تدریج احساس عدم اطمینان و اعتماد نسبت به مدرسه و فعالیت‌های مدرسه در کودک قوت می‌گیرد و سرانجام او را به صورت فردی بی‌علاقه نسبت به زندگی تحصیلی در می‌آورد.

این کودک، بی‌توجه به سفارشات مکرر و والدین، کارهای مدرسه را که باید در خانه انجام دهد پشت سر می‌اندازد، برای رفتن به مدرسه طفره می‌رود، خود را به مریضی می‌زند، و حتی، با کمال تعجب والدین، واقعا مریض می‌شود. در اینجا خطر جدی است و تهمیدات متداول و معمول

عملی می‌توان روش حل مسئله را نام برد که کاربرد زیادی در حل مشکلات تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان دارد. این روش به ارزیابی موقعیت، شناخت راه حل‌ها و تصمیم‌گیری در انتخاب راه حل مناسب می‌پردازد و مشاوره‌های گروهی می‌تواند به کسب جرأت و یاد دادن مهارت‌های اجتماعی، کمک کند و برای مشکلاتی که ریشه در گروه دارد راه حلی بیابد. و مشاوره خانوادگی در حل مشکلات خانواده‌ها اثر چشمگیری دارد. خانواده‌های ما با حداقل اطلاع تشکیل می‌شود و در مواردی که با مشکلاتی روبه‌رو می‌شود نمی‌تواند چه بکند. مشاوران می‌توانند راه‌گشای مشکلات خانواده‌ها باشند.

تعریف و طرح مسئله:

دوران تحصیل در آموزشگاه سال‌های مهم شخصیت‌ساز کودکان و نوجوانان و ایام سرنوشت‌ساز زندگی بزرگسالی آنان است. خوش‌بینی و بدبینی نسبت به زندگی و هستی، پشتکار و تن‌آسایی، علاقه‌مندی و بی‌علاقگی، اعتماد به نفس و بی‌اعتمادی نسبت به خود، و حتی سلامتی و عدم سلامتی و عدم سلامتی روان به مقدار زیاد ناشی از تجارب موفق و ناموفق دانش‌آموزان در دوران تحصیل و همچنین نتیجه برخورد اولیای مدرسه و رفتار آنان با دانش‌آموزان است. زمانی که شخصیت کودک، شکل‌نگرفته و هنوز خود را نیافته، سال‌های اولی زندگی تحصیلی خود را آغاز می‌کند، در مسیر رشد و بالندگی قرار می‌گیرد، و در طول چندین سال از بهترین دوران شخصیت‌ساز فرد، با عوامل مختلف و مؤثر بر تحول شناختی، عاطفی و اجتماعی به کنش متقابل می‌پردازد که نتیجه‌اش همان چیزی است که به صورت جوان ۱۸-۱۹ ساله به جامعه تحویل داده می‌شود. یک کودک خردسال ۵-۶ ساله در روز ورود به مدرسه تصور گنگ و مبهمی از محیط آموزشگاه دارد. اگر هم جسته و گریخته اطلاعاتی از والدین یا برادر و خواهر بزرگتر درباره آنچه در مدرسه اتفاق می‌افتد شنیده باشد، اطلاعات ناقص است و کودک در سن و سالی نیست که آن را درست درک کرده باشد و بداند که روانه چه مکانی است! جایی مملو از شادی و سرزندگی یا محلی ترس‌آور و کین‌آلود. کوتاه‌سخن اینکه، کودک در روز اول ورود به آموزشگاه با احساس مبهم بیم و امید از درگاه مدرسه قدم به درون می‌گذارد و همان روزهای اول تجارب آموزشی، نخستین صفحات زندگی او را رقم می‌زند.

فرض کنید کودک خردسال ما با این احساس مبهم به دامن کلاسی با معلمی مهربان، دلسوز، علاقه‌مند، در جمع کودکان دیگر هم سن و سال خود

جدید به خوبی می‌داند که هدف آموزش و پرورش در دنیای امروز عبارت است از ((کمک کردن به شایسته بار آمدن هر کودک و نوجوان و بهره‌مندی از توانایی سازگاری مؤثر و موافق با موفقیت (ها)) هدف مشاوره و راهنمایی هم جز این نیست، که کودک و نوجوان را در تکمیل این شایستگی و موفقیت در حل مشکلات یا رفع موانع در راه رسیدن به

این هدف کمک کند.

در واقع، آموزش و پرورش و راهنمایی و مشاوره تقریباً مترادف اند، چرا اینکه دایره فعالیت اولی غالباً وسیع‌تر از دومی است.

معلم زمانی صلاحیت دارد به راهنمایی محصلانش بپردازد که آمادگی کسب کرده باشد، یعنی در این امر خطیر آموزشی لازم را دیده باشد و هم توانایی داشته باشد. مثلاً معلم برای موفقیت در امر راهنمایی باید در حوزه‌های زیر تجربه لازم به دست آورد:

۱. بهداشت روانی

۲. کاربرد و تفسیر آزمون‌های هوشی

۳. سنجش استعدادها و تمایلات خاص

۴. روش‌های آماری

۵. راهنمایی شغلی

۶. زندگی و مسایل خانواده

۷. روان‌شناسی و سنجش شخصیت

۸. اندازه‌گیری تربیتی

۹. روان‌شناسی و سنجش شخصیت

۱۰. روان‌شناسی اجتماعی

۱۱. علم اقتصادی مخصوصاً نیروهای

اقتصادی مؤثر در رفتار محصلان

۱۲. جامعه‌شناسی به ویژه نیروهای

اجتماعی مؤثر در رفتار محصلان

علاوه بر معلومات مذکور معلم در صورتی مشاور خوبی خواهد شد که:

با زندگی و فعالیت‌های خارج از مدرسه آشنا باشد و اطلاعات لازم درباره مقولات زیر را بدست آورد:

۱. راهنمایی تربیتی و تحصیلی

۲. راهنمایی شغلی

۳. راهنمایی اجتماعی و اخلاقی

۴. راهنمایی بهداشتی

۵. راهنمایی تفریحی و صرف اوقات فراغت

۶. راهنمایی شخصیتی، شامل مسایل

بهداشتی روانی

۷. مسایل گوناگون مالی و دینی

همکاری معلم و مشاور:

تعداد و تنوع مسئولیت‌های معلم را شرایط زمان و مکان یا مقتضیات حاکم بر محیط معلم و محصل تعیین می‌کنند.

بنابراین، نمی‌توان و نباید مسئولیت‌های معلم و به تبع آنها نقش معلم را ثابت و تغییرناپذیر تصور کرد.

معمولاً وظیفه‌ها یا کلیه مسئولیت‌های هر معلم را در دوایر ((تربیتی)) و ((تدریس)) خلاصه می‌کنند که اولی تقریباً همه زندگی محصلان را در بر می‌گیرد و دومی عمدتاً به آموزش مطالب و مهارت‌های خاص اطلاق می‌شود. البته، تفکیک عملی این دو غیر ممکن است زیرا خواه و ناخواه در هر دو، هدف غایی کمک به تغییر رفتار و شکل تازه دادن به آن دنبال می‌شود. هر معلم میزان موفقیت خود را در تربیت و تدریس، با میزان تغییر مطلوب حاصل و رفتار مورد نظر محصلان ارزیابی می‌کند. معیار ارزیابی آثار تربیت ممکن است بر مبنای عوامل زیر تعیین شود:

الف - سنت‌های جامعه یا فرهنگ

ب - خواست‌ها یا انتظارات والدین.

پ - خواست‌ها یا انتظارات نظام سیاسی و

اقتصادی، اجتماعی جامعه.

ت - خواست‌ها یا انتظارات معلمان.

ث - خواست‌ها یا انتظارات بر نامه ریزان

درسی.

ج - خواست‌ها یا انتظارات دوست.

ح - خواست‌ها یا انتظارات جهان.

بنابراین ما همیشه با دو نوع تربیت یا آموزش و پرورش سر و کار خواهیم داشت.

۱. آموزش و پرورش سنتی.

۲. آموزش و پرورش جدید یا پیشرفته.

می‌توان گفت: مدرسه امروز نمی‌تواند حرکت لاک‌پشتی خود را ادامه دهد و ناگزیر است خود را متحول گرداند. بدیهی است، نبض فعال هر گونه تحول در مدرسه نیز معلم است.

آموزش و پرورش نیز از دایره تدریس تعداد زیادی مواد و مطالب درسی از پیش تعیین شده یا کلیشه‌ای خارج می‌شود و همه موارد و جوانب زندگی فرد محصلان را در بر می‌گیرد.

در این صورت، معلم موظب خواهد شد راهنمایی همه جانبه هر محصل را به عهده بگیرد و از نخستین راهنمای مسئول محصلان تلقی خواهد شد.

به عبارت دیگر، معلم در آموزش و پرورش

کار ساز نیست و اگر با اقدامات اساسی و جدی از سوی والدین، مشاوران، معلمان، و سایر مسئولان آموزشگاه مورد رسیدگی قرار نگیرد، کار از کار می‌گذرد و نه تنها آینده تحصیل کودک، بلکه احیاناً سلامت روانی او نیز ممکن است به خطر بیفتد.

نمونه‌های ذکر شده در بالا موارد کوچکی از تأثیر نظام آموزشی مدارس

بر شکل‌گیری ویژگی‌های عاطفی و نگرش دانش‌آموزان گروه‌های کرانی، یعنی دو دسته افراطی بالا و پایین است. اما این تأثیر به تفکیک بر همه دانش‌آموزان عمل می‌کند و سال به سال بر تفاوت‌های فاحش یادگیری دانش‌آموزان در دوران‌های مختلف تحصیلی افزوده می‌شود و در نتیجه آن گروهی با موفقیت تحصیلات را به پایان می‌رسانند، گروهی لنگ‌لنگان آن را طراحی می‌کنند، گروهی در نیمه راه از تحصیل باز می‌مانند، و گروهی در همان سال‌های اولیه تحصیلی عطایش را به لقایش می‌بخشد.

بنابراین، واکنش معلم در برابر شکست‌های دانش‌آموزان، نباید با توجه به میزان و قابلیت انطباق آنان با ویژگی‌های اختصاصی معلمان و مدرسه مورد قضاوت قرار گیرد. موفقیت و شکست دانش‌آموزان باید بر حسب توانایی دانش‌آموزان مختلف در انجام فعالیت‌های گوناگون تعبیر و تفسیر نه بنا به توفیق او در بر خورداری از روش معلم. علاوه بر این هر اشتباه یا ناتوانی یادگیرنده را نباید به حساب شکست و قصور او گذاشت، بلکه بنا به گفته فونتانا^۱ (۱۹۸۸، ص ۱۹۹) «اشتباه کردن نشانه شکست نیست بلکه بخش مهم و جدایی‌ناپذیر فرآیند یادگیری است.»

خلاصه کلام، معلم، مشاور والدین از همان روزهای ورود کودک به مدرسه باید مواظب اعمال و رفتار او و واکنش‌های خود نسبت به وی باشند. موفقیت‌های او را ارج بگذارند و شکست‌های او را به سوی موفقیت هدایت کنند. مانند کودک خردسالی که به تازگی تمرین راه رفتن را آغاز کرده است، هر گام درست او را با آغوش باز پذیرا باشند و هر قدم کج او را با مهریانی اصلاح نمایند. اگر معلوم شد دانش‌آموز در یکی از زمینه‌های تحصیلی یا موضوع‌های درسی خیلی قوی نیست، در زمینه‌های دیگری که به خوبی جلو می‌رود به علایم شایستگی او تأکید بورزند. از رقابت و چشم و هم‌چشمی و مقایسه یادگیرندگان با یکدیگر جدا پرهیز کنند، و نگذارند دانش‌آموزان موفقیت تحصیلی را به بهای گزاف از دست دادن تعادل و سلامت روانی به دست آورند.

توضیح وضعیت موجود:

مسئولیت‌های معلم، طبعاً نقش یا نقش‌های او را تعیین می‌کند.

مشاغل یاری می دهد و موجب می گردد و شغلی را برگزیند که مضمّن نفع جامعه و خشنودی خودش باشد (شفیع آبادی، ۱۳۶۹).

اهداف راهنمایی شغلی:

راهنمایی شغلی - که بخش تفکیک ناپذیری از نظام آموزش و پرورش است - در تمام مقاطع تحصیلی ضرورت دارد و در هر دوره باید با روش ها و اهداف خاصی انجام گیرد. در مقطع ابتدایی اهداف راهنمایی عبارتند از:

۱- آشناسازی دانش آموزان با ضرورت وجودی مشاغل برای بقای جامعه، ادامه زندگی و گسترش اطلاعات آنان در مورد دنیای مشاغل؛

۲- پاسخگویی به پرسش های متنوعی که از طرف دانش آموزان بر اساس کنجکاوی درباره مشاغل مختلف مطرح می گردند؛

۳- کمک به اشتغال آتی دانش آموزانی که احتمالاً پس از اتمام تحصیلات دبستانی قصد ادامه تحصیل ندارند.

دانش آموزان دوره راهنمایی تحصیلی در ادامه اطلاعاتی که در دوره ابتدایی کسب می کنند، باید اولاً خصوصیات خود را بشناسند و ثانیاً اطلاعات دقیق تر و وسیع تری از دنیای مشاغل کسب کنند تا بتوانند طرح ریزی شغلی را - که انتخاب رشته تحصیلی با مشاغل گوناگون و رشته های دانشگاهی پی ببرند.

دانش آموزان دوره دبیرستان با انتخاب شغل و اشتغال فاصله چندانی ندارند و در پایان این دوره، باید با توجه به آموخته هایشان بتوانند وارد بازار کار شوند و زندگی مستقلی را به تدریج آغاز کنند. از این رو، جوانان باید از طریق راهنمایی تحصیلی و شغلی در این دوره برای پذیرش مسئولیت شغلی آماده گردند و به آن دسته از جوانانی که وارد دانشگاه می شوند کمک شود تا در رشته مناسبی به تحصیلات خود ادامه دهند. ذکر این نکته لازم است که راهنمایی شغلی بر مبنای وضع تحصیلی فرد انجام می گیرد.

ضرورت راهنمایی تحصیلی و شغلی:

در جوامع سنتی سرنوشت شغلی افراد از طریق اصل و نسبت تعیین می شد و معمولاً پدر عهده دار راهنمایی شغلی فرزندان بود. به تدریج نظام استاد- شاگردی که در آن استاد کار، شاگرد را در یادگیری شیوه انجام کار یاری می داد به وجود آمد. سپس، با صنعتی شدن جوامع و توسعه تکنولوژی و انجام کارها به وسیله ماشین، موجب تنوع مشاغل گردید و احراز تخصص های گوناگون شغلی به معنی اخص کلمه در کشورهای صنعتی پدید آمدند و افراد را در اشتغال مناسب یاری کردند.

توسعه تکنولوژی و انجام کارها به وسیله ماشین، موجب تنوع مشاغل گردید و احراز تخصص های گوناگون شغلی را ضروری

و یا ترک آن مایل نیست. اگر امکانات و خصوصیات جسمی و روانی فرد با مقتضیات شغلی او هماهنگ و هم سو باشد، در این حالت فرد حرفه ای را انتخاب کرده است.

تعاریف راهنمایی شغلی:

راهنمایی شغلی توسط متخصصان مختلف به طریق متعدد تعریف شده است. این تعاریف در نهایت، موارد و مفاهیم نسبتاً مشابهی را مطرح می سازند مبنی بر اینکه، فرد در چارچوب تقسیم کار باید به انجام شغلی بپردازد که با استعداد و رغبت وی و نیازهای جامعه منطبق باشد.

به نظر فرانک پارسونز (PARSONS) - که به پدر نهضت راهنمایی شغلی معروف است - از طریق راهنمایی شغلی به فرد کمک می شود تا شغل مناسبی را انتخاب کند. وی در سال ۱۹۰۶ میلادی سه مورد را در شغل یابی جوانان مطرح ساخت: اول کمک به فرد برای درک و فهم دقیق استعدادها و علایق و آرزوها و محدودیت ها (خودشناسی)؛ دوم کمک به فرد برای شناخت شرایط اجتماعی و خصوصیات مشاغل (شغل شناسی)؛ و سوم سازش منقّی بین خصوصیات فردی و مقتضیات شغلی.

سوپر (Super) - که انتخاب شغل را در ارتباط با خود پنداری می داند - معتقد است راهنمایی شغلی، تلاش آگاهانه ای برای ارایه اطلاعات وسیع درباره مشاغل مختلف، امکانات جامعه و خصوصیات شخصی است تا فرد بتواند موفق به خودشناسی، شناخت مشاغل و نیازهای جامعه بشود، شغل مناسبی را انتخاب کند و سپس برای اشتغال به آن آماده گردد.

به نظر ساندرسون (Sanderson) راهنمایی شغلی، فرد را در طرح ریزی و آماده شدن برای اشتغال و سازش با شغل یاری می دهد. به این معنی که از طریق راهنمایی شغلی به فرد کمک می شود تا با شناخت دنیای مشاغل و خصوصیات شخصی، شغل مناسبی را انتخاب کند، سپس با گذراندن دوره های مختلف آموزشی برای انجام آن آماده شود، و در نهایت به طریقه موفقیت آمیزی به اشتغال ادامه دهد. از این دیدگاه، راهنمایی شغلی با انتخاب شغل پایان نمی پذیرد، بلکه تا رسیدن به رضایت شغلی ادامه می یابد. می توان گفت، راهنمای شغلی، فرد را در شناخت خود و دنیای

بدون تردید، تربیت یا آموزش و پرورش مؤثر و موفق مستلزم همکاری صمیمانه و صادقانه همه دست اندکاران جامعه به ویژه معلمان و مشاوران است.

راهنمایی شغلی و تحصیلی و مشکلات آن: اشتغال، ضرورتی فردی و اجتماعی است. بدین معنی که اولاً، شغل در نحوه زندگی فرد تأثیر انکار ناپذیری دارد و خصوصی ترین روابط انسان را تحت اشغال خود قرار می دهد؛ و ثانیاً بقا و سعادت جامعه به میزان و نوع اشتغال افراد بستگی دارد و بی کاری و کم کاری باعث فرو پاشی نظام اجتماعی و اقتصادی مملکت می گردد. از این رو، انتخاب شغل - که همانا انتخاب سبک زندگی است - یکی از مهمترین وقایع و جدی ترین تصمیمات زندگی به حساب می آید و باید با آمادگی کامل و بر اساس اطلاعات وسیع و دقیق انجام گیرد.

تعاریف کار، شغل، حرفه:

برای آنکه بتوانیم راهنمایی شغلی را تعریف کنیم، ابتدا باید با تعاریف سه واژه کار، شغل و حرفه آشنا شویم. کار از جهات گوناگون تعاریف متعددی دارد. از جهت لغوی، به معنی فعل و عمل و گردار و آن هر عملی است که از فرد سر می زند. کار از نظر فلسفی، فعالیت ارادی انسان است که مفید باشد. از دیدگاه اجتماعی، وسیله همکاری بین هموعان به منظور رفع نیازهای مشترک یکدیگر است. از نظر راهنمایی شغلی، کار فعالیت جسمی یا فکری نسبتاً دائمی است که به تولید کالا یا انجام خدمات می انجامد و برای آن دستمزدی منظور می شود. کار، با کل وجود فرد ارتباط ناگسستنی دارد و برای شناخت فرد، باید رفتار شغلی او مورد مطالعه قرار گیرد.

مانه تنها کار می کنیم تا زنده بمانیم، بلکه زندگی می کنیم تا کار کنیم. به نظر رو (roe) هیچ موقعیتی نمی تواند نیازهای اساسی انسان را به اندازه کار کردن ارضا کند (شفیع آبادی، ۱۳۷۰).

شغل از نظر لغوی به معنی به کار واداشتن و مشغول ساختن فرد است. انسان از طریق اشتغال، در جریان تولید فعالانه مشارکت می کند. شغل

از نظر راهنمایی شغلی عبارت است از، گروهی از موقعیت های مشابه در یک مؤسسه یا اداره یا کارگاه که افراد واجد شرایط می توانند آن موقعیت ها را احراز کنند و وظایف و مسئولیت های محوله را به درستی انجام دهند. احراز هر شغل به شرایط و خصوصیات معینی نیاز دارد و شاغل زمانی احساس آرامش و موفقیت می کند که خصوصیات لازم برای احراز شغل را دارا باشد. حرفه از نظر لغوی، به معنی صنعت و ماهرانه ساختن است و معمولاً به یک رشته از مشاغل اطلاق می گردد که فرد با رضایت خاطر در سرتاسر عمر بدان اشتغال می ورزد و به تعویض

و به سخن دیگر: پیروزی دانش‌آموزان، دو عامل اساسی دارد، یکی؛ محیط او که شامل خانه، مدرسه و جامعه است، و عامل دوم، شخصیت رشد یافته دانش‌آموز می‌باشد.

مشاور برای دانش‌آموزان عنوان کند در تحصیل عوامل زیر مهم است:

هر انسانی، دارای اهدافی است و تمام فعالیت‌های خود را برای رسیدن به آن اهداف متمرکز می‌کند، اکنون به آثار هدف دار بودن در زندگی و تحصیل می‌پردازیم:

۱. هدف‌گیری مثبت به انسان قدرت ایستادگی و مبارزه با مشکلات را می‌دهد.
۲. هدف دار بودن، توانایی‌های فرد را افزایش می‌دهد. هدف همانند موتور است که به انسان نیرو می‌دهد و او را به حرکت وامی‌دارد.
۳. هدف دار بودن، اندیشه را فعال می‌کند و به کارها جهت می‌دهد. هدف همانند بادبان برای کشتی است که انسان را از میان امواج سرگردانی می‌رهاند. انسان بی‌هدف، مانند کشتی بدون بادبان است.
۴. هدف داری به انسان انگیزه می‌دهد و فعالیت‌ها را هماهنگ می‌کند.

۵. هدف داری شما را در یادگیری یاری می‌کند و فرآیند آموختن را آسان تر و سریع تر می‌کند.
۶. هدف‌گیری خوب، علاقه شما را نسبت به تحصیل افزایش می‌دهد. میل و رغبت فراوانی در شما ایجاد می‌کند، اگر دانش‌آموزان موفق راه مورد مطالعه قرار دهید خواهید دید که آنها در حین تحصیل هدفی را برای خود انتخاب می‌کنند، نمرات درسی آنها بلافاصله بالا می‌رود و در واقع مشکل دانش‌آموزانی که مردود یا تجدید می‌شوند و دانشجویانی که دل‌سرد شده و دانشگاه را ترک می‌کنند، این است که واقعا نمی‌دانند برای چه درس می‌خوانند.

۷. بنابراین تعیین هدف، یکی از مهمترین علل موفقیت شماسست که باید به دقت انجام گیرد و به هر میزان اهدافی که در نظر گرفته‌اید برایتان با ارزش و مهم باشد، انگیزه‌ای را که در شما ایجاد می‌کند، نیرومندتر و پرنرژتری خواهد بود. پس سعی کنید اهدافی در نظر بگیرید که هیچ‌گاه در انتخاب آنها اشتباه و خطا نکرده و همواره سودآور باشند.

به همین جهت پیشنهاد می‌کنم:

بکوشید برای خدا درس بخوانید و برای او مشقات و مشکلات تحصیل را تحمل کنید. برای خدمت به هموعان و برای بهتر کردن زندگی تلاش کنید و این سخن دانشمند بزرگ، امام محمد غزالی را با گوش جان بشنوید:

((ای فرزند! چه بسیار شب‌ها که در راه فراگیری دانش و خواننده است. اگر هدف تو رسیدن به بهره‌های ناچیز مادی، گردآوری ثروت، به دست آوردن مقام‌های اعتباری، فخر فروشی بر همگان و اموری از این قبیل بوده است؛ چه زبان کار و بی‌چاره‌ای، وای بر تو و باز هم وای بر تو. اما اگر هدف تو زنده کردن آیین پیامبر خدا (ص)، پاک ساختن روح و تربیت روحی و مهار کردن بدی‌ها و... بوده

تغییرات احتمالی در مشاغل را پیش‌بینی کند؛ ثانیاً دقیق باشد و فرد را به طور کامل و همه‌جانبه در جریان شرایط احراز مشاغل و اشتغال قرار دهد؛ ثالثاً میزان انطباق مقتضیات شغل مورد نظر را با توانایی‌ها و محدودیت‌ها و رغبت‌های فرد مشخص سازد؛ و رابعاً آخرین اطلاعات در زمینه حقوق و مزایا، محل اشتغال، دوام شغل، میزان عرضه و تقاضا، و جنبه‌های مطلوب و نامطلوب شغل را ارائه دهد.

هر پسری پس از آموختن قرآن و پایه‌های آغازین زبان، بایستی برابر استعدادش آموزش یابد، او باید دنبال پیشه‌ای و فنی برود که طبعاً در خور آن است و نباید از آرزوها و هوس‌های خویش پیروی کند

موفقیت دانش‌آموزان، دو عامل اساسی دارد، یکی؛ محیط او که شامل خانه، مدرسه و جامعه است، و عامل دوم، شخصیت رشد یافته دانش‌آموز می‌باشد.

راهنمایی شغلی شیوه‌های متعددی دارد، که به برخی از آنها اشاره می‌شود: ۱- تخصیص یک واحد درسی مستقل در جدول برنامه‌های مدرسه به منظور ارائه اطلاعات شغلی به طور منظم و مداوم به دانش‌آموزان؛ ۲- برگزاری جلسات بحث گروهی با دانش‌آموزان در زمینه مشاغل گوناگون؛ ۳- تهیه و انتشار نشریات شغلی برای دانش‌آموزان. در هر نشریه ممکن است به معرفی فقط یک شغل و یا ارائه اطلاعات درباره چند شغل اقدام شود؛ ۴- تخصیص یک روز و یا یک هفته از سال تحصیلی به معرفی مشاغل و دعوت از صاحبان مشاغل برای ارائه اطلاعات شغلی به دانش‌آموزان؛ ۵- تعیین تکالیف مختلف درباره مشاغل برای دانش‌آموزان؛ ۶- تشویق دانش‌آموزان به اشتغال در تابستان و ایام فراغت؛ ۷- مصاحبه با صاحبان مشاغل گوناگون؛ ۸- بازدید از مؤسسات، ادارات و کارخانه‌ها و تهیه گزارش‌ها؛ ۹- نمایش فیلم‌های مربوط به مشاغل گوناگون؛ ۱۰- نصب اخبار شغلی به طور روزانه در تابلوهایی که در معرض دید دانش‌آموزان قرار دارند. و اما روش‌های راهنمایی تحصیلی از جمله عوامل راهنمایی در تحصیل؛ می‌توان عوامل زیر را نام برد:

۱- دبیران و معلمان و اساتید دلسوز و

فعال

۲- خانواده

۳- تلاش فردی دانش‌آموز

۴- دوستان خوب

ساخت. در چنین شرایطی، انتخاب شغل مناسب دشوار گردید و بهره‌گیری از راهنمایی شغلی لازم به نظر آمد تا او را فرد در اشتغال دچار ناراحتی نشود؛ و ثانیاً سرمایه مملکت به هدر نرود.

وجود تفاوت‌های فردی از نظر هوش، استعداد، علایق و شخصیت نیز راهنمایی شغلی و تحصیلی را در جامعه ضرورت می‌بخشد و تحقق گفته‌های ((باید کار را به کاردارن سپرد)) و ((هر کسی را از برای شغلی ساختند)) را ممکن می‌سازد. در این مورد افلاطون معتقد است، ((هرگز دو فرد همانند متولد نشده‌اند و در خصایص طبیعی هر کدام با دیگری متفاوت است. یکی برای شغل خاصی مناسب است

و دیگری جهت کاری دیگر. زمانی که هر فرد، به شغلی خاص پردازد که با طبیعت او سازگار است، آنگاه همه کارها در حد‌اعلی کیفیت و کمیت خود با سرعت و سهولت پیش می‌روند.))

ضرورت راهنمایی شغلی از دیدگاه دانشمندان ایرانی نیز مطرح گردیده است. ابن‌سینا می‌گوید، ((معلم باید طفل را بشناسد و طبع و قریحه او را بسنجد و هوش او را بیازماید، تا بتواند به موقع هنر و پیشه‌ای که متناسب با ذکاوت اوست برایش انتخاب کند. ذوق و شوق طفل را در انتخاب هنر و پیشه رعایت کند و او را به استفاده از هنر و پیشه‌ای که آموخته است وادار کند تا عملاً به کسب معاش خوی گیرد)) در جای دیگر می‌گوید ((هر پسری پس از آموختن قرآن و پایه‌های آغازین زبان، بایستی برابر استعدادش آموزش یابد، او باید دنبال پیشه‌ای و فنی برود که طبعاً در خور آن است و نباید از آرزوها و هوس‌های خویش پیروی کند.))

خواجeh نصیرالدین طوسی نیز می‌گوید، ((اولی آن بود که در طبیعت کودک نظر کنند و از احوال او به طریق فراست و کیاست اعتبار گیرند تا اهلیت و استعداد چه صنعتی نبود و الا هم مردمان به صنعت اشرف مشغول شدند و در تحت این تفاوت و تبیین سری غامض و تدبیری لطیف است که نظام عالم و قوام بنی‌آدم بدان منوط تواند بود، و هر که صنعتی را مستعد بود او را بدان متوجه گردانند چه زود ثمره آن بیاید و به هنری متجلی شود و الا تضییع روزگار و تعطیل عمر او کرده باشند. وقتی طفل صنعتی را آموخت باید در کسب معیشت از راه صنعت وی را هدایت کرد تا شیرینی آن را درک کند و در دقایق آن نظر نماید و عادت به تکفل در امور معیشت کند.

روش‌های راهنمایی شغلی و تحصیلی:

اطلاعات شغلی از ابراز لازم برای راهنمایی شغلی است. اطلاعات شغلی - که شامل هر نوع آگاهی درباره مشاغل و بازار کار است و فرد را در انتخاب شغل مناسب یاری می‌دهد- باید اولاً

تنبلی، درس‌ها و تمرین‌ها روی هم انباشته می‌شوند و در آینده نزدیک باعث اضطراب و نگرانی او می‌شوند، لذا با دقت و سرعت تمام، کارها و تکالیف امروز را به موقع انجام می‌دهد و بر اشکالات خود علامت‌گذاری کرده و از معلمان و دبیران می‌پرسد. او برای فرصت‌هایی که از دست داده، بیهوده غصه نمی‌خورد و وقت‌گسرها را به اندوه و حسرت نمی‌گذارد و انرژی و نشاط خود را به پای فرصت‌های از دست رفته به هدر نمی‌دهد، او به جای غصه خوردن، از گذشته عبرت می‌گیرد، او می‌داند رمز موفقیت مردان بزرگ تاریخ، استفاده به‌جای فرصت‌ها بوده است. مطالعه عمیق کاربردی و چند مرحله‌ای. این روش مطالعه از هفت مرحله تشکیل یافته است که عبارتند از:

الف - هدف.

ب- بررسی مقدماتی.

ج- بررسی کلی.

د- خواندن سریع و با انعطاف.

ه- تصمیم‌گیری دقیق برای انجام مرور.

و- تعریف و تست میزان درک و نگهداری مطالب

ز- سازماندهی الگوی یادآوری.

این مطالعه کاربردی، جدیدترین روش مطالعه در عصر حاضر است و به کارگیری این روش از آن جهت اهمیت دارد که از اتلاف وقت شما به میزان بالایی جلوگیری کرده و به مدت زیادی اطلاعات بدست آمده را نگهداری می‌کند و در صورت نیاز در اختیار شما به‌قرار می‌دهد، مطالعه کاربردی، بهترین روش مطالعه درسی و عمقی است به صورتی که می‌تواند میزان درک و نگهداری مطالب را افزایش دهد و شما با صرف کمترین وقت، بیشترین و مهم‌ترین اطلاعات را به دست آورید.

تلاش و پشتکار: زیرا همه ما با توانایی‌هایی که خدا داده است می‌توانیم کارهای مهم و به‌جا ماندنی انجام دهیم. مهم این است که بخواهیم و بر این خواستن، پافشاری کنیم و با پشتکار و تلاش به هدف‌های خود برسیم.

مطمئن باشید زحمت‌های شما بی‌نتیجه نمی‌ماند و نگران نتیجه‌ای که از تحصیلات عاید شما می‌شود نباشید، اگر شما هر روز در ساعات مطالعه و کار، با تلاش و جدیت رفتار کنید، باید خیالتان از نتیجه‌نهایی آسوده باشد. شما باید به خود اطمینان داشته باشید که خود را روزی در ردف افراد موثر جامعه خواهید دید. کافی است که کوشش کنید و پشتکار داشته باشید. باید باور کنید که می‌توانید به هدف‌های بزرگ دست یابید، از همین امروز با انگیزه مثبت نیرومندتری، فعالیت کنید.

اکنون برای آشنایی بیشتر شما، نمونه‌هایی از شخصیت‌های موفق را یادآور می‌شویم:

۱. «ابوعلی سینا»، دانشمند بزرگ مسلمان، پرکارترین و پر تلاش‌ترین کسی است که در رشته‌های متنوع علمی کتاب‌هایی نوشته است. از او نقل می‌کنند که برای آموختن و درک یکی از کتاب‌های ارسطو؛ چهل بار آن را مطالعه کرد به طوری که تمام کلمه‌های آن را از حفظ داشت و بعدها شرح آن را از کتابفروش دوره‌گردی خرید و

است؛ چه بهره‌مند و خوشبختی. گوارا باد بر تو و باز هم گوارا باد...»^۲

وقتی هدف برای شما مشخص شد، دیگر درنگ نکنید، بکوشید تا از میان راه‌های مختلف بهترین راه را برای نیل به آن برگزینید و با برنامه‌ریزی و پشتکار دست به کار شوید. مطمئن باشید آنچه شما در ذهن دارید و به آن فکر می‌کنید مهم است و قطعاً بر جریان زندگی شما تأثیر می‌گذارد، ولی هوشمندانه عمل کنید، تفکرات مثبت و سازنده در ذهن تان ایجاد کنید و آن را پرورش دهید. آن وقت خواهید دید که فعالیت‌های شما در جهت هدف‌هایتان خواهد بود. پس به آنچه به عنوان هدف در نظر گرفته‌اید ببنیدیشید و آنها را در دفترچه خود بنویسید و در صورت لزوم به آن مراجعه کنید و با خود زمزمه‌اش کنید.

بنابراین اولین گام در بهبود روند مطالعه این است که دانش‌آموز به توانایی‌ها و استعداد‌های خود اطمینان داشته باشد. باید باور کند که می‌تواند همانند دانش‌آموزان ممتاز و خوب، فکری فعال داشته باشد و در تحصیل پیروز شود. شما با اعتماد به توانایی‌های خود می‌توانید، قله‌های موفقیت را فتح کنید، درست است که خصیصه‌های پدر و مادر و تربیت نیز در شخصیت و اعتماد به نفس افراد مؤثر است ولی نباید فراموش کرد که اکثر مردان بزرگ و دانشمندان جهان از خانواده‌های فقیر و تنگدست برخاسته‌اند و با تلاش در راه دستیابی به اهداف، از شکست‌ها تجربه کسب کردند، تا توانستند پیروز شوند. برای موفقیت در زندگی و تحصیل باید با توانایی‌های خود برخوردی مثبت داشت و افکار پریشان و منفی را از خود دور کرد و باید توجیه‌های غیرومنطقی برای مطالعه نکردن را بیرون ریخت، اگر چه برخی از دلیل‌ها قابل توجیه‌اند، مهم این است که دانش‌آموز، واقع بین باشد به خودتان تلقین کنید که دانش‌آموز با کفایتی هستید. زیرا این احساس لیاقت و شایستگی مایه پیشرفت و سرعت شما است، باید باور کنید که «اگر در انجام کاری سعی و تلاش کنید، موفق خواهید شد.»

و این جمله‌ها را با خود تکرار کنید:

- من می‌توانم در تحصیل موفق بشوم.
- من توانایی آموختن درس‌هایی را دارم.
- من می‌توانم آنچه را که می‌خوانم به یاد

• من می‌توانم بر افکار پریشان خود مسلط شوم.

شناخت نقاط ضعف و جبران آنها:

اگر درسی را خوب نمی‌فهمید و یا نمی‌توانید در امتحانات موفق شوید، و یا نمره‌های دلخواه خود را به دست نمی‌آورید؛ مایوس و افسرده نشوید.

هوشمندانه‌ترین روش برای موفقیت این است که مکان آرام و خلوتی را برای اندیشیدن بیابید و کارهای خود را با دقت مرور کنید. برای این که از فعالیت‌های سود برید؛ کاغذ سفیدی را پیش روی خود بگذارید و به دقت مشکلات و موانع موفقیت تحصیلی خود را روی آن بنویسید. ببینید واقعاً در چه درس‌هایی ضعیف هستید؟ چرا به خوبی از عهده امتحانات بر نمی‌آید؟ چرا نمی‌توانید نمره‌های خوبی کسب کنید؟ این عمل، اولین و مهمترین گام در راه پیروزی است. شناخت نقاط ضعف و دانستن علت ناکامی خود گامی برای موفقیت است. با معلوم شدن نقاط ضعف، قسمتی از مشکلات شما حل شده است و حالا نوبت قسمت دیگر است، در این مرحله شما باید راه‌های متناسبی برای تقویت درس‌ها و جبران کاستی‌ها بیابید. حل اساسی مشکلات درسی با مرور و تکرار کردن کتاب‌های درسی، شرکت کردن در کلاس‌های تقویتی، کمک گرفتن از معلمان و دوستان خوب و... امکان‌پذیر است. برای درس خواندن برنامه‌ریزی داشته باشیم.

استفاده از فرصت‌ها:

دانش‌آموز موفق، کسی از فرصت‌هایی که به ظاهر کوچک و کم ارزش هستند، استفاده کند و در دوران آسودگی خیال و آسایش خاطر و نشاط و شادابی و جوانی و قدرت بدنی، بیداری و هوشیاری ذهن و سلامتی حواس و فراغت بسال از عوارض مختلف زندگی، با جدیت کمر همت ببندد و دانش بیبندد.

او می‌داند که نباید فرصت‌ها را از دست بدهد. او می‌داند پیش از آنکه به کارهای گوناگون اجتماعی مشغول شود، باید اندوخته‌های علمی و فنی خود را افزایش دهد. او به اندک قانع نیست و کارها را به موقع انجام می‌دهد.

دانش‌آموز پیروز، کارهای امروز را به فردا موکول نمی‌کند، زیرا او می‌داند با سهل‌انگاری و

آن کتاب را نیز با دقت مطالعه کرد.

۲. پروفیسور «محمود حسایی»؛ فیزیک دان برجسته ایرانی، به مدت شصت سال در دانشگاه ها تدریس کرد و در رشته های زیست شناسی، ادبیات، علوم مهندسی، راه و ساختمان، پزشکی، مهندسی معدن، ریاضیات، ستاره شناسی، مهندسی برق دارای مرتبه عالی بود. از او تحقیقات و تألیفات بسیاری به جا مانده است. تئوری بی نهایت بودن ذرات وی در میان دانشمندان جهان شناخته شده است. وی در سال ۱۹۹۰ از سوی موسسات بین المللی جهان، مرد علمی سال و در سال ۱۹۹۱ دارای عنوان مرد بین المللی جهان شد.

بررسی ویژگی های نظام راهنمایی و مشاوره تحصیلی و شغلی در دو کشور ژاپن و انگلستان: فکر تعلیم و تربیت برای همه از زمان به قدرت رسیدن حکومت «میجی»^۲ در سال ۱۸۶۸ در ژاپن قوت گرفت. دولت میجی طی اعلامیه ای که امروزه جزو اسناد تاریخی می باشد، اعلام نمود:

"غنی و قوی کردن ژاپن مستلزم آن است که سطح دانش مردم بالا رود و برای پیشرفت و ترقی باید شایستگی و قابلیت های فرد ملت ژاپن از طریق آموزش و پرورش متناسب پرورش یابد."

بر اساس این اعلامیه، در سال ۱۸۷۲ نظام نوین آموزش و پرورش در ژاپن از طرف دولت، با احداث مدارس ابتدایی و متوسطه در سراسر کشور شکل گرفت.

در سال ۱۹۴۷ با تصویب قانون اساسی جدید، فصل نوینی در توسعه آموزش و پرورش شامل تأکید بر ارایه تعلیم و تربیتی که متناسب با استعداد و علائق شاگردان باشد، گشوده شد. در ماده ۲۶ این قانون که حقوق مردم و وظایف دولت نسبت به فراهم سازی تسهیلات آموزشی برای کلیه افراد ژاپنی را مشخص کرد چنین آمده است:

"کلیه افراد ژاپنی حق برابر نسبت به دریافت آموزش و پرورش دارند و می توانند بر اساس استعداد و قابلیت های^۴ خود از آن بهره مند گردند. مردم ملزم هستند فرزندان خود را که به سن تعلیمات عمومی می رسند به مدارس گسیل دهند. این تعلیمات بر همگان اجباری و رایگان است."

در حال حاضر کشور ژاپن از نقطه نظر ذخایر نیروی انسانی یکی از غنی ترین ممالک جهان به شمار می رود و قریب به ۳۷ میلیون نفر دانشمند، مهندس، محقق و تکنسین که محصول نهاد آموزش و پرورش و نتیجه کوشش های راهنمایان تحصیلی و حرفه ای بوده است، دست اندر کار ساختن ژاپن هر چه پیشرفته تر،

ثروتمندتر و مرفه ترند.

به اعتقاد نگارنده نهاد آموزش و پرورش زمانی کارساز، پویا و خدمت پاسخشگویی به نیازمندی های متنوع جامعه قرار خواهد گرفت که از نظام راهنمایی و هدایت تحصیلی و شغلی کارآمدی برخوردار باشد. و برای اینکه چنین نهادی ایجاد شود، رشد کند و سرانجام قوام گیرد نیاز به مهیا شدن شرایط و عواملی دارد. اینک به منظور روشن شدن مطلب به برخی از این عوامل اشاره خواهیم داشت که در ایجاد نظام راهنمایی و مشاوره تحصیلی و شغلی کشور ژاپن مؤثر بوده است، نظامی که به اعتقاد صاحب نظران توانسته است دستگاه تعلیم و تربیت این کشور را در جهت تدارک انواع تخصص ها و افراد صاحب مهارت مورد لزوم اقتصاد، صنعت، خدمات در سطح کشور یاری داده و آن را به صورت یکی از موفق ترین نظام های آموزشی جهان در آورد.

۱. آمادگی و مشارکت مردم در امر راهنمایی و مشاوره:

الف: مردم به ویژه والدین بیش از گذشته در جلسات مشاوره و راهنمایی تحصیلی و شغلی فرزندان خویش که معمولاً در مدارس دوره اول متوسطه (دوره راهنمایی) دایر می شد شرکت فعالانه داشته و در شناخت استعداد فرزندان خویش و پرورش آن با مشاوران، معلمان و مربیان همکاری نزدیک داشتند.

ب- کمک های مردمی در جهت تجهیز مدارس راهنمایی و مدارس حرفه ای افزایش یافت و از طرف والدین و سایر اقشار ذینفع در امر تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان، اعلام شد که هدف اساسی اصلاح سازمان راهنمایی و مشاوره راهنمایی و مشاوره ژاپن باید تامین حق نوجوانان و جوانان از آموزش و پرورش باشد. که کاملاً در جهت شکوفایی استعداد های آنان جهت یابی گردد و به این ترتیب اجرای برنامه توسعه کانون های راهنمایی تحصیلی و حرفه ای از مهمترین مسایلی شد که مردم به آن توجه خاص مبذول داشتند.

ج- نسبت نظر خواهی از مردم قبل از اتخاذ تصمیم موجب شده است که خانواده ها از طریق نمایندگان خود در پارلمان نسبت به تصویب برخی از لوایح مربوط به توسعه کانون های راهنمایی و مشاوره در مدارس از جمله تقویت بنیه مالی مدارس دوره اول متوسطه، کاهش تدریجی تعداد شاگردان در کلاس های ۲۵ نفر به بالا، تامین بیشتر امکانات و وسایل سمعی و بصری، افزایش تجهیزات آزمایشگاهی، فراهم کردن کارگاه های مجهز به ادوات و وسایل کارآموزی و گوناگون کردن دروس عملی در مدارس متوسطه و برقراری واحد راهنمایی و مشاوره در مدارس دوره اول متوسطه اقدامات مؤثری به عمل آورند.^۵

د- امروزه مردم ژاپن به ویژه والدین به برکت یک سلسله اقدامات آگاه کننده که در بالا به برخی از آنها اشاره شد، همراه با راهنمایان و مشاوران تحصیلی و شغلی بر این اعتقادند که در دوره

آموزش ابتدایی و متوسطه باید ذوق و استعداد هر دانش آموز به منظور استفاده صحیح از صلاحیت و شایستگی وی شناخته شود و با استفاده از برنامه راهنمایی باید هر دانش آموز را به رشته تحصیلی و حرفه ای هدایت کرد که به نیکوترین وجه با استعداد و توانایی های او از نظر افزایش حاصل کار و رضایت خاطر او مناسب باشد. در پرتو چنین نگرشی والدین خواستار آنند که مسئولان تعلیم و تربیت کشور نوعی آموزش کاملاً جدید را در اختیار فرزندان شان قرار دهند، به طوری که آنان بتوانند شیوه های انتخاب مسیر زندگی تحصیلی و حرفه ای خود را بر طبق آمال و آرزوهای خویش کشف کنند، نه بر اساس قابلیت هایی که دیگران فکر می کنند در آنها وجود دارد یا مایلند که در آنان وجود داشته باشد. باید اذعان نمود نتیجه چنین طرز تلقی ای از آموزش و پرورش نسل جدید، موجب شده است از سویی زمینه تفاهم و همدلی بین والدین و متخصصان تعلیم و تربیت در امر هدایت تحصیلی و شغلی دانش آموزان فراهم شود و از سوی دیگر والدین انتظارات خویش از پیشرفت تحصیلی و علائق فرزندان شان را بر واقعیت ها استوار کنند و از توقعات بلند پروازانه و آرزوهای دست نیافتنی درباره توانایی های فرزندان شان پرهیز نمایند.

۲- تربیت و تامین کادر راهنمایان و مشاوران:

پیشرفت در امر هدایت تحصیلی و شغلی دانش آموزان، وابسته به شمار کافی از کادر قوی و مهارت یافته دارد. عمده ترین مراکز تامین و تربیت کادر مذکور در ژاپن دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی هستند. این مؤسسات همراه با تربیت دبیر و معلم مشغول تربیت مشاوران و راهنمایان در سطوح کارشناسی ارشد و دکتری برای دستگاه تعلیم و تربیت کشور می باشند. در حال حاضر بیش از چهل و دو هزار نفر در بخش خصوصی فعال اند. اخیراً وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ ژاپن با فراهم کردن امکانات برای تربیت معلمان و دبیران راهنما چه در سطح دانشگاه ها و چه در سطوح دوره های ضمن خدمت توانسته است، از وجود معلمان راهنما در امر هدایت تحصیلی و شغلی دانش آموزان بهره گیرد و به این طریق ضمن بالا بردن شمار راهنمایان کار، و خدمات راهنمایی و مشاوره را به کلاس های درس بکشاند در این کشور باور متخصصان تعلیم و تربیت بر آن است که چون معلمان و دبیران در تماس نزدیک تر با واقعیت های ملموس دنیای تعلیم و تربیت کودکان، نوجوانان و جوانان هستند بنابراین آنان بهتر می توانند در انتخاب رشته تحصیلی، انتخاب دروس و رشته های اختیاری یا آموزش های فنی دانش آموزان را کمک کنند.

در مدارس ژاپن علاوه بر راهنمایان و معلمان راهنما افراد دیگری از جمله مدیران، ناظم ها و والدین در امر مطالعه عینی و علمی و هدایت

دانش آموزان محسوب می گردد.

منابع و مأخذ:

- بلوم، پنجمین (۱۹۸۲). ویژگی های آدمی و یادگیری آموزشی. ترجمه: سیف، علی اکبر (۱۳۶۳). تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- سیف، علی اکبر (۱۳۷۰). روانشناسی پژوهش (روان شناسی یادگیری و آموزش). چاپ پنجم، تهران: انتشارات آگاه.
- فور، و همکاران (۱۹۷۲). ترجمه: مقامی، محمد (۱۳۵۴). یادگیری (آموزش): برای زیستن. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- احمدی سید احمد (۱۳۶۸). مقدمه ای بر مشاوره و روان درمانی، چاپ دوم، انتشارات و دانشگاه اصفهان.
- شفیع آبادی، عبدا. (۱۳۷۱). راهنمایی تحصیلی و شغلی تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ دوم.
- شفیع آبادی، عبدا. (۱۳۷۱). راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه ای و نظریه های انتخاب شغل تهران: انتشارات رشد، چاپ پنجم.
- هاپاک، رابرت (۱۳۴۹). اطلاعات شغلی در راهنمایی حرفه ای و امور استخدامی. ترجمه: یوسف اردبیلی. تهران: انتشارات دانشسرای عالی تهران.
- آقازاده، احمد (۱۳۶۴). مسائلی جهانی آموزش و پرورش (ترجمه) تهران مرکز نشر دانشگاهی.
- آقازاده، احمد (۱۳۶۹). آموزش و پرورش در انگلستان و ویلز، تهران انتشارات توس.
- آقازاده، احمد (۱۳۷۰). آموزش و پرورش در ژاپن، دانشگاه پیام نور قسمت اول تهران.
- صفی نژاد، مهدی (۱۳۵۶). نظام برنامه ریزی آموزشی ژاپن، دفتر تربیت معلم تهران.
- آقازاده، احمد (۱۳۷۰). آموزش و پرورش تطبیقی، تهران دانشگاه پیام نور.
- نظری، مرتضی (۱۳۷۳). عوامل موفقیت در تحصیل، سازمان پژوهش و برنامه ریزی.

پاورقی:

Fontana.)

- ۱- رساله الولد (ای فرزند) - جهاد دانشگاهی، تهران، ص ۹۴
- ۲- امپراتور میچی (۱۹۱۲-۱۸۶۸) یکی از امپراطوران پر قدر ژاپن می باشد، در زمان او اصلاحات گسترده ای صورت گرفت، حکومت میچی نقش احیا کننده در هدایت مردم ژاپن داشته است و دوره میچی از مهمترین ادوار تاریخ ژاپن محسوب می شود.
- ۳- (در این بحث این قانون به اصل هدایت تحصیلی شاگردان که مبتنی بر توانایی ها و قابلیت های آنان می باشد اشاره دارد).
- ۴- در هر یک از مجالس ژاپن (مجلس مشاوران و مجلس نمایندگان) کمیته بنام کمیته آموزش و پرورش وجود دارد که در آنها سیاست های ملی آموزش و پرورش و ابوابی تقدیمی دولت در زمینه اصلاحات آموزشی به گونه ای دقیق مورد بررسی قرار می گیرد. کمیته های مذکور درباره مسائلی آموزش و پرورش اعم از تعیین بودجه سرانه یا محتوای کتب درسی و توسعه کانون های خاص آموزشی، طی جلسات و نشست های فراوانی که با نماینده دولت، نمایندگان سایر گروه های ذینفع دارند، به بحث می نشینند به این ترتیب مقدمات تدوین قوانین مربوط به آن را فراهم می سازند. این کمیته تربیتی اتخاذ می کند تا مسائلی مورد بحث از طریق رسانه های گروهی به اطلاع عموم برسد و در اتخاذ تصمیم نظریات مردم را که از طریق نمایندگانشان انعکاس می یابد، ملحوظ می دارند.

متشکل از راهنمایان، روان شناسان، مددکاران و سایر کارشناسان فن راهنمایی تشکیل شده است. مرکز مذکور مجهز به وسایل و اسباب کار برای اجرای برنامه راهنمایی تحصیلی و شغلی در مدارس می باشد. از جمله این ابزار و وسایل می توان انواع آزمون تشخیص میزان هوش، معلومات، استعدادها، رغبت، تشخیص مایه های اساسی، شخصیت و منش، آزمون های شغلی، کاست های ویدیویی مربوط به تشریح و توصیف مشاغل مختلف و شناسایی حرف متنوع، کتب و بروشورهای شغلی و سایر ادواتی که در شناسایی قابلیت ها و توانایی های دانش آموزان مورد استفاده قرار می گیرد. این مرکز، خدمات راهنمایان، مدیران مربیان و والدین دانش آموزان قرار می دهد.

نتیجه گیری و پیشنهادات:

۱- آرایه اطلاعات شغلی به طور منظم و مستمر در نظام آموزش و پرورش ضرورت دارد. زیرا در جامعه پیچیده کنونی، انتخاب شغل مناسب بدون داشتن اطلاعات وسیع امکان پذیر نیست. متأسفانه در حال حاضر دانش آموزان و حتی دانشجویان در زمینه رشته های تحصیلی و دانشکده ها و دانشگاه های مملکت آگاهی کافی ندارند بسیاری از آنان بر حسب تصادف و یا با کسب اطلاعات ناقص و گاهی نادرست از دوستان و آشنایان و انتخاب رشته تحصیلی و یا دانشکده - که در نهایت به اشتغال خواهد انجامید - می پردازند. برای رفع این مشکل پیشنهاد می شود که اطلاعات شغلی در همه مقاطع تحصیلی به شیوه صحیح به دانش آموزان آرایه شود. خوشبختانه این مورد در برنامه های تغییر نظام آموزش و پرورش کشور در کمیسیون راهنمایی تحصیلی و شغلی به طور جدی مدنظر قرار دارد.

۲- مدیران و معلمان مدارس در زمینه راهنمایی شغلی و روش های اجرایی آن اطلاع کافی ندارند. پیشنهاد می شود که اولاد درس راهنمایی تحصیلی و شغلی با محتوایی غنی و کاربردی در برنامه های آموزش دوره های تربیت معلم منظور شده و ثانیاً در برنامه های آموزش ضمن خدمت معلمان و مدیران مدارس، درس راهنمایی تحصیلی و شغلی پیش بینی شود و به شیوه صحیح و توسط افراد متخصص اجرا گردد.

۳- برای اجرای دقیق و صحیح راهنمایی شغلی، همکاری و همیاری صادقانه همه افراد و سازمان ها و نهادهای جامعه با آموزش و پرورش ضرورت دارد. همچنین باید بین آموزش و پرورش با کارخانه ها و کارگاه های مختلف همکاری باشد تا به موقع دانش آموزان برای کارآموزی و یا بازدید به آن مکان ها اعزام گردند.

۴- سرانجام آنکه بازنگری جدی در برنامه ها و امکانات و نیز کادر اجرایی (طرح کاد) لازم و ضروری است. زیرا طرح کاد اگر به طریقه درست و توسط افراد آگاه و متخصص در راهنمایی شغلی اجرا شود، روش مؤثر و مهمی در راهنمایی شغلی

تحصیلی و شغلی دانش آموزان مشارکت مسئولانه دارند و به حکم قانون این مسئولیت از جمله وظایف آنان محسوب می شود.

اینک به بحث درباره برخی از ویژگی های جریان راهنمایی و مشاوره در کشور انگلستان خواهیم پرداخت.

در این کشور مسئله راهنمایی بنا به کثرت روزافزون کسانی که باید راهنمایی شوند و نظر به تنوعی که در رشته های تحصیلی بر حسب احتیاجات اجتماعی، اقتصادی، و صنعتی پیش آمده، از اهمیت خاصی برخوردار می باشد. طراحان و برنامه ریزان آموزشی در این سرزمین بر این باورند که همچنان که ذخایر طبیعی و معادن زیر زمینی را باید معدن شناسان کشف کنند و وسایل بهره برداری و استخراج آنها را فراهم سازند. استعدادها و قابلیت های انسانی را نیز که بر بهاترین منابع و ذخایر یک کشور هستند باید با کمک متخصصان تربیتی و روانشناسی کشف و هدایت گردند. آنان خاطر نشان می سازند در اجرای برنامه راهنمایی نه فقط استعداد و توانایی های دانش آموزان باید مورد توجه باشد، بلکه احتیاجات جامعه نیز که هر روز بیش از پیش متنوع و متفاوت می گردد نباید از نظر دور بماند. اهم اصولی که در جریان راهنمایی تحصیلی و شغلی در این کشور رعایت می شود عبارت انداز:

۱- در راهنمایی تحصیلی و حرفه ای به نیازمندی های بازار کار، احتیاجات مشاغل و حرف گوناگون و چشم اندازهای رشد اقتصادی و توسعه صنایع و تکنولوژی جدید توجه می گردد و سعی می شود که بتوان دانش آموزان و جوانان را از مشاغلی که آینده روشن ندارد و راه هایی که به بن بست می رسد دور نگاهداشت.

۲- کار راهنمایی باید میان تمایلات و علایق فردی دانش آموزان و نیازمندی های اجتماعی آشتی و مصالحه برقرار سازد و فرد انسانی را برای خدمت به جامعه آماده سازد و فرد در پرتو عمل راهنمایی و مشاوره به تدریج علاقه ها و دل بستگی های خود را از صورت شخصی و انفرادی در می آورد و آنها را با منافع و مصالح جامعه هماهنگ ساخته و پیوند می زند.

۳- جریان راهنمایی و هدایت تحصیلی در انگلستان مانند ژاپن، با اهداف دوگانه آموزشی و استخدامی صورت می گیرد، به سخن دیگر راهنمایان تحصیلی شغلی تلاش می کنند دانش آموزان را قادر سازند تا تصور بسیار دقیق، و عینی و متعادلی از زندگی تحصیلی و حرفه ای و به طور کلی استخدام در آینده داشته باشند و اعتقاد راسخ دارند که این امر در صورتی تحقق می پذیرد که جهان مدرسه با دنیای اشتغال در ارتباط کامل باشد.

برای تاسیس و ترویج برنامه راهنمایی در هر یک از ادارات آموزش و پرورش (یک صد و شش اداره آموزش و پرورش مستقر در مناطق مختلف انگلستان و ویلز) یک واحد راهنمایی و مشاوره